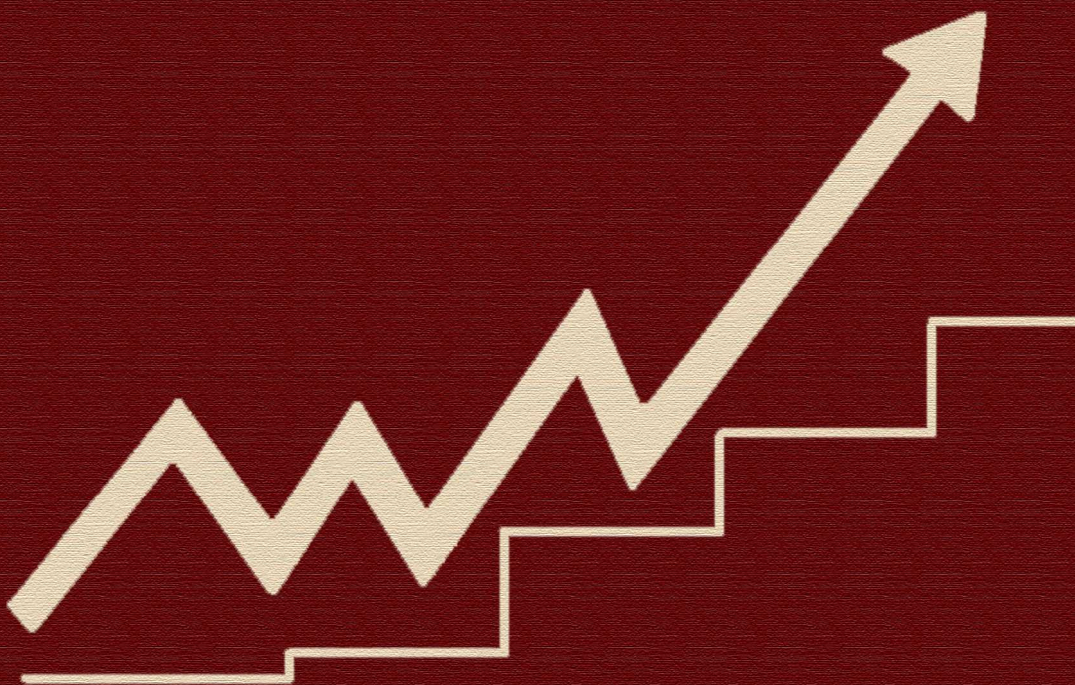

E-CONOM

Online tudományos folyóirat
Online Scientific Journal

Tanulmányok a gazdaság- és társadalomtudományok területéről
Studies on the Economic and Social Sciences

ISSN 2063-644X

Főszerkesztő / Editor:
Juhász Lajos

Szerkesztőbizottság / Editorial Board:
Czeglédy Tamás
Jankó Ferenc
Kolozsár László
Szóka Károly

Technikai szerkesztő / Technical Assistant:
Tarró Adrienn

Web: <http://www.e-conom.hu>; <http://e-conom.nyme.hu>
E-mail: e-conom@nyme.hu

I./1.
2012

A magyar és a svéd nyugdíjrendszer a munkaerőpiac tükrében¹

NÉMETH Tamás²

Magyarországon napjainkban számos megoldandó probléma mellett szerepel a nyugdíjak hosszú távú finanszírozhatóságának a kérdése, valamint azok vásárlóértékének a megtartása. Az elmúlt években a médiából sok esetben értesülhettünk már olyan hírekről, hogy gyökeres változtatásra van szükség, mert a jelenlegi formában nem lehet fenntartani tovább a nyugdíjrendszert, mivel a rendszeres nyugdíjcélú kiadások meghaladják a rendszeres nyugdíjcélú bevételeket.

Kutatásom célja annak a feltárása, hogy milyen alapvető különbségekkel találkozhatunk a Magyarországon alkalmazott sokszor deficitet termelő Poszt-szocialista nyugdíjrendszer, valamint a Svédországban több tíz éve hatékonyan működő Skandináv hagyományú nyugdíjrendszer között. Mivel a munkaerőpiac Magyarországon is és Svédországban is a nyugdíjrendszer szerves és elválaszthatatlan részét képezi, a legjellemzőbb különbségeket a magyar, illetve svéd munkaerőpiaci helyzet összehasonlításával szeretném körvonalazni. Az eredményeim iránymutatást adhatnak a munkaerőpiaci különbségek tekintetében egy finanszírozható és hosszútávon fenntartható nyugdíjrendszer kialakítására.

A hazai, illetve a nemzetközi irodalmak adatgyűjtésével, értelmezésével alapoztam meg a korábbi ismereteimet. A statisztikai adatokat a könnyebb értelmezhetőség miatt grafikonokon is ábrázoltam.

Kulcsszavak: magyar nyugdíjrendszer, svéd nyugdíjrendszer, munkaerőpiac
JEL-kódok: H55, H61, P26

The Hungarian and the Swedish Pension System in the Context of the Labour Market

Nowadays in Hungary several problems waiting for solution there is the question of the long-term financing of the pensions and to maintain their purchasing power. In recent years the media suggested in many case radical change is needed because the current form can not be maintained on the pension system because of the periodic pension spending exceeds the regular pension incomes.

The aim of my research is the exploration of the differences of the deficit producer post-socialist pension system which is used in Hungary as well as in Sweden more efficient pension systems works more than 10 years in Scandinavian tradition. Because the labor market means an inseparable part of the Hungarian and Swedish pension system i would like to outline by comparing the situation of the most characteristic differences between the Hungarian and Swedish labor market situation. My result may give guidance on the differences in the labor market with a long-term affordable and sustainable pension scheme.

I grounded my prior knowledge with Hungarian and international data collection of literature. The statistical data for easy legibility are also illustrated on graphics.

Keywords: Hungarian pension system, Swedish pension system, labor market
JEL Codes: H55, H61, P26

¹ A kutatás a Talentum – Hallgatói tehetséggondozás feltételrendszerének fejlesztése a Nyugat-magyarországi Egyetemen c. TÁMOP – 4.2.2. B – 10/1 – 2010 – 0018 számú projekt keretében, az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósult meg.

² A szerző a Nyugat-magyarországi Egyetem Közgazdaságtudományi Karának MA hallgatója (tamas.nemeth AT xstead.com)

Bevezetés, célok

Magyarországon napjainkban számos megoldandó probléma mellett szerepel a nyugdíjak hosszú távú finanszírozhatóságának a kérdése, valamint azok vásárlóértékének a megtartása. Az elmúlt években a médiából sok esetben értesülhettünk már olyan hírekről, hogy gyökeres változtatásra van szükség, mert a jelenlegi formában nem lehet fenntartani tovább a nyugdíjrendszert, mivel a rendszeres nyugdíjcélú kiadások meghaladják a rendszeres nyugdíjcélú bevételeket.

Kutatásom célja annak a feltárása, hogy milyen alapvető különbségekkel találkozhatunk a Magyarországon alkalmazott sokszor deficitet termelő Poszt-szocialista nyugdíjrendszer, valamint a Svédországban több tíz éve hatékonyan működő Skandináv hagyományú nyugdíjrendszer között. Mivel a munkaerőpiac Magyarországon is és Svédországban is a nyugdíjrendszer szerves és elválaszthatatlan részét képezi, a legjellemzőbb különbségeket a magyar, illetve svéd munkarőpiaci helyzet összehasonlításával szeretném körvonalazni. Az eredményeim iránymutatást adhatnak a munkaerőpiaci különbségek tekintetében egy finanszírozható és hosszútávon fenntartható nyugdíjrendszer kialakítására.

A nyugdíjirányzatok jellemzői

A nagyobb népességű Európai országok (pl.: Egyesült Királyság, Írország, Svédország, Finnország, Olaszország, Spanyolország, Franciaország, Németország, Magyarország, Lengyelország, Szlovákia) nyugdíjrendszerei több pillérré (alrendszerre) épülnek. Ezek a pillérek lehetnek kötelező állami, kötelező magán, önkéntes magán és foglalkoztatói alrendszerek. A kötelező állami alrendszerekre általában jellemző, hogy szolgáltatással meghatározott (defined benefit, DB, Ez esetben az egyének a nyugdíjat egy előre meghatározott formula alapján kapják.) rendszerrel, egyéni számlás (notional defined contribution, NDC) rendszerrel, vagy pontrendszerrel határozzák meg a nyugdíjhoz szükséges jogosultságot. Ezzel szemben a magán alrendszerek általában befizetéssel meghatározott (defined contribution, DC, Hozzájárulással, szolgáltatással meghatározott nyugdíjterv, az emberek életük során gyűjtögetnek egy nyugdíjszámlára, majd a nyugdíjkorhatár elérésekor a felhalmozott összeget járadéokra váltják. A végeredmény nagyban függ a befizetések eredményétől.) rendszerek.

„A pontrendszer ésszerű kompromisszum az elszámolás pontossága és az adminisztrációs költségek között.” (Havran, 2011) Egyik alapelvük, hogy a nyugdíjaknak jövedelemarányosaknak kell lenniük a teljes nyugdíjas időszak alatt. Ezzel a társadalom azon tagjai számára, akik legalisan bejelentett munkahelyen dolgoztak, biztosított az időskori elszegényedés elkerülése. Ez a rendszer nem tartalmaz szociális átcsoportosításokat. Az egyéni számlás rendszerben lehetőség van az idősök arányának a növekedéséből származó elosztási problémák megoldására.

A legtöbb nyugdíjrendszernél megfigyelhető, hogy ugyanazokból az elemekből épülnek fel minden országban, azonban az elemek különböző kombinációja a végeredményben mégis különbséget mutat. Egyes nyugdíjrendszerekben magasabb, másokban alacsonyabb lehet a jövedelemarányosság szintje. Ezeknek a rendszereknek több dimenziói is lehetnek egyszerre, melyet az alábbi táblázat jól szemléltet.

1. táblázat: A nyugdíjrendszerek lehetséges dimenziói

Nyugdíjalrendszerek (sémák)			
<i>működtető</i>	állam	magán	
<i>járulék gyűjtője</i>	munkáltatói	egyéni	
<i>járadék megállapítása</i>	szolgáltatással meghatározott (DB)	befizetéssel meghatározott (DC)	pontrendszer
<i>érvényesség</i>	kötelező	önkéntes	
<i>tőkésítetttség</i>	tőkésített	nem tőkésített	
<i>finanszírozás</i>	felosztó-kiróvó	tőkefedezeti	
Nyugdíjalapok			
<i>kezelő jogai</i>	autonóm (alapkezelő csak kezel)	nem autonóm (alapkezelő belenyúlhat)	biztosított (biztosító kezeli)
<i>kötöttség</i>	kollektív (szakmához kötött)	csoportos (csoporthoz kötött)	egyéni
<i>tagság</i>	zárt	nyitott	
Kockázatok			
<i>exogén kockázatok</i>	demográfiai	foglalkoztatottság, aktivitás	tőkepiaci
<i>endogén kockázatok</i>	erkölcsi (öngondoskodás megszűnése)	politikai	

Forrás: Havran (2011)

Skandináv hagyományú országok

Ezek közé az országok közé tartozik pl.: Svédország vagy Finnország. A nyugdíjrendszerük kialakítására jellemző (hasonlóképpen az angolszász hagyományú országokhoz), hogy nagymértékben meghatározó a magán megtakarítás az alapnyugdíj mellett. A társadalombiztosítási rendszerük jövedelemarányos elemeket tartalmaz. Az aktív korban elért munkateljesítmények meghatározása, valamint az egyéni elszámolás ezekben az országokban a legmeghatározóbb. A svédek az egyéni számlák vezetésével teszik követhetővé és igazságossá az aktív kori befizetéseket, mellyel a demográfiai változások esetén sem sérül az igazságosság. Ezekben az országokban kötelező a magánpénztárakhoz való csatlakozás (*Havran, 2011*).

Poszt-szocialista országok

Ezek közé az országok közé tartozik pl.: Csehország, Szlovákia, Magyarország, Lengyelország. A korábbi szocialista országok nyugdíjrendszerére általában volt jellemző a felosztó-kiróvó rendszer. Lengyelországban egyéni számlás, Szlovákiában pontrendszer, Magyarországon és Csehországban szolgáltatással meghatározott rendszer működik az állami alrendszerben. Ezek az alrendszerek jövedelemmel arányos rendszerek, mert a nyugdíjak számításánál figyelembe veszik az aktív korban szerzett jövedelmeket. Csehország kivételével a magán alrendszer kötelező része volt a társadalombiztosításnak. 2010-ben Magyarországon csökkentették a nyugdíjrendszer kötelező jellegét, mert a kötelező magán alrendszert önkéntessé változtatták. Lengyelországban a járulékok nagyságát mérsékeltek (*Havran, 2011*).

Kutatásomban a fenti típusoknak van kiemelkedő jelentősége. A Skandináv hagyományú, valamint a Poszt-szocialista országok megoldásaiban egyértelműen kitűnik az alapnyugdíj, valamint a jövedelemarányos nyugdíj megléte, vagy hiánya és az arányosság mértéke.

Kiemelkedő fontosságú továbbá a magánnyugdíj-pénztári tagság önkéntes vagy kötelező szerepe és nagysága a rendszerben.

A magyar nyugdíjrendszer

Magyarországon az időskori ellátórendszerek legfőbb intézménye a kötelező nyugdíjbiztosítási rendszer, amely a foglalkoztatottak, önfoglalkoztatók teljes körére, a munkanélküli ellátásban és egyes szociális ellátásban részesülőkre terjed ki.

A nyugdíjrendszer meghatározó szerepet tölt be a szociális ellátórendszerben, mivel az ebből a rendszerből finanszírozott ellátások nagymértékben determinálják a szociális ellátórendszer egyéb elemeinek karakterét is. A nyugdíjrendszer nem csupán az időskori, de a munkaképesség-csökkenésből adódó kockázatokat is kezeli, és biztosítja a biztosított halála esetén a hátramaradottak megélhetését. Ezáltal az időskorú jövedelmének biztosítása mellett nagymértékben kihat az aktív korúak megélhetési viszonyaira, jelentős mértékben hozzájárul az aktív háztartások jövedelembiztonságának fenntartásához. A magyar nyugdíjpolitika alapvető célja tehát, hogy tartós megélhetési biztonságot nyújtson és biztosítsa a nyugellátások értékállóságát (*Augusztinovics, 2006*).

Magyarországon a 90-es évek közepéig kizárólag felosztó-kiróvó állami nyugdíjrendszer működött. A felosztó-kiróvó rendszer logikája azon alapul, hogy az aktuális járulékbévételekből fedezik az éppen nyugdíjas korú lakosság nyugellátását. Ez a rendszer nem igényel takarékoskodást az állam részéről és egyben mentesül a gazdasági kockázatoktól, a befektetési elértéktelenedés tekintetében. A rendszer további előnye az állam részéről a politikai kiszámíthatatlansága, miszerint a nyugdíj összegét az aktuális kormány politikai döntései határozzák meg, amibe az egyénnek csak minimális beleszólása van. Ez a mechanizmus a generációk közötti szolidaritást is magában hordozza, ugyanis az aktív korúak annak a reményében fizetik meg az inaktívak ellátását, hogy mire nyugdíjasok lesznek, a következő generáció is megteszi majd azt számukra. A rendszer hátránya, hogy a működőképességét a demográfiai helyzet erősen befolyásolja. Így, egy öregedő társadalomban megnő az aktív keresőkre jutó nyugdíjasok száma, amit ellensúlyozni a járulékok növelésével vagy a nyugdíjak reálértékének a csökkentésével lehet.

A nyugdíjrendszer alapvető problémája az 1990-es évek előtt az volt, hogy viszonylag könnyen teljesíthető jogosultsági kritériumok mellett lehetett nyugdíjjogosultságot szerezni, amellyel szemben nem állt megfelelő fedezet. E kötelezettségvállalással messze nem álltak arányban a rendszer finanszírozására rendelkezésre álló források.

Nyilvánvalóvá vált tehát, hogy adott feltételek mellett a rendszer nem fenntartható. Az 1990-es évektől kezdik tehát megszigorítani a jogosultság feltételeit. A magyar nyugdíjrendszer egyik átfogó reformja 1997-ben valósult meg. Az addig egységes felosztó-kiróvó finanszírozású kötelező nyugdíjbiztosítási rendszer részlegesen privatizálásra került, így a kötelező nyugdíjrendszer kételemű, ún. vegyes rendszerré alakult. A háromnegyed részét teszi ki a felosztó-kiróvó társadalombiztosítási rendszer, negyed részét pedig az egyéni számlás kötelező tökefedezeti rendszer. A kötelező nyugdíjrendszert ekkor két kötelező pillér alkotta, melyeknek a következők voltak a jellemzői.

Az *első pillér* a társadalombiztosítás keretében nyújtott, járulékinanszírozású, felosztó-kiróvó nyugdíjbiztosítás, melynek a működtetéséért a Nemzeti Erőforrás Minisztérium, adminisztrációjáért pedig az Országos Nyugdíjbiztosítási Főigazgatóság a felelős. A Nyugdíjfolyósító igazgatóság végzi az első pillérbe tartozó összes nyugellátás folyósítását. Legfontosabb jellemzői, hogy a folyó kiadásait a folyó bevételeiből fedezi, személyek közötti újraelosztást végez, a nyugdíj összege a havi átlagkeresettől és a járulékszerzési időtartamtól függ.

A *második pillér* a kötelező tökefedezeti magán-nyugdíjbiztosítás volt, számos magánnyugdíj-biztosító pénztár működtetésével. Ennek a pillérnek a jellemzői voltak, hogy

alapvetően felosztó-kirovó elven működtek, ám a bevételek egy részéből tartalékokat képeztek, a várható nyugdíj összegét a befizetett járulékok összege-, a biztosított által választott pénztár költségei- és a realizált hozamok együttesen határozták meg, a magánnyugdíj-pénztárban elért megtakarítás a tag halála esetén örökölhető volt.

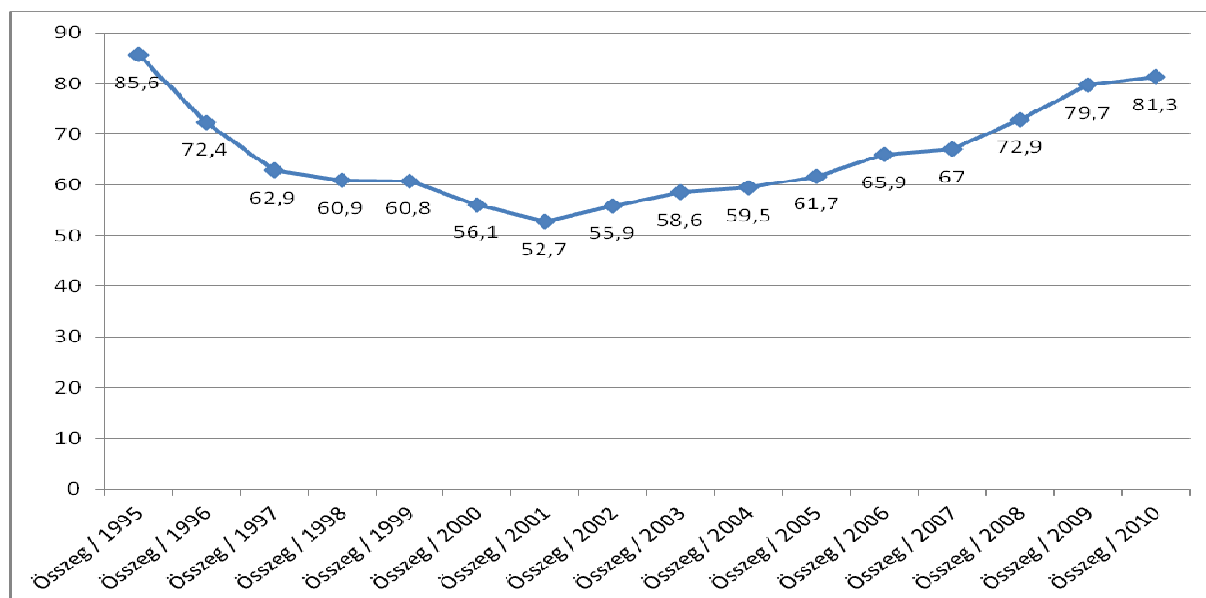
A fentiekben túlmenően *harmadik pilléreként* az szerepel, hogy minden állampolgárnak van lehetősége további tökefedezeti kiegészítő magán-nyugdíjbiztosítást is kötni, amennyiben módjukban áll.

2010-ben az új kormány a második pillér kötelező jellegét megszüntette és a korábban felhalmozott tőkét a nyugdíjbiztosítási alapba áthelyezte. Ezt követően a társadalombiztosítási nyugdíj már csak egy kötelező pilléren működik tovább, melyet az állampolgárok piaci alapú tökefedezeti magán-nyugdíjbiztosítással tudnak kiegészíteni.

A magyar államadósság és a GDP

Nagyon leegyszerűsítve, ha egy államnak a nyugdíjakra fordítandó bevételeit meghaladja az aktuálisan kifizetendő nyugellátások összege, akkor ezen a területen hiányról, deficitről beszélhetünk. Ezt a hiányt tovább súlyosbítja, ha a költségvetés egyéb területein sem fedik egymást a bevételek-kiadások. A nyugdíjrendszerben kialakuló hiányt más néven implicit államadósságnak is szokták nevezni. Az implicit államadósság határozott vagy határozatlan időre vállalt fizetési kötelezettség, mely a látható, explicit adósságban nem jelenik meg (Németh 2009).

A nyugdíjrendszerben több évtizedre előre már lehet tudni, hogy az implicit államadósság milyen mértékben fog hozzájárulni az államháztartási hiányhoz. A deficitre és az államadósságra azonban az Európai Unió előírja a stabilitási és növekedési egyezmény alapján, hogy az államadósság nem haladhatja meg az éves GDP 60%-át, és a deficit nem lehet 3%-nál nagyobb. Az alábbi grafikon azt mutatja, hogy Magyarország az utóbbi években 2005-től folyamatosan megszegi ezt az előírást (Bányár, 2011).

1. ábra: A magyar államadósság a GDP százalékában kifejezve 1995 -2010-ig

Forrás: Eurostat

Költségvetési politika szerepe a nyugdíjrendszerben

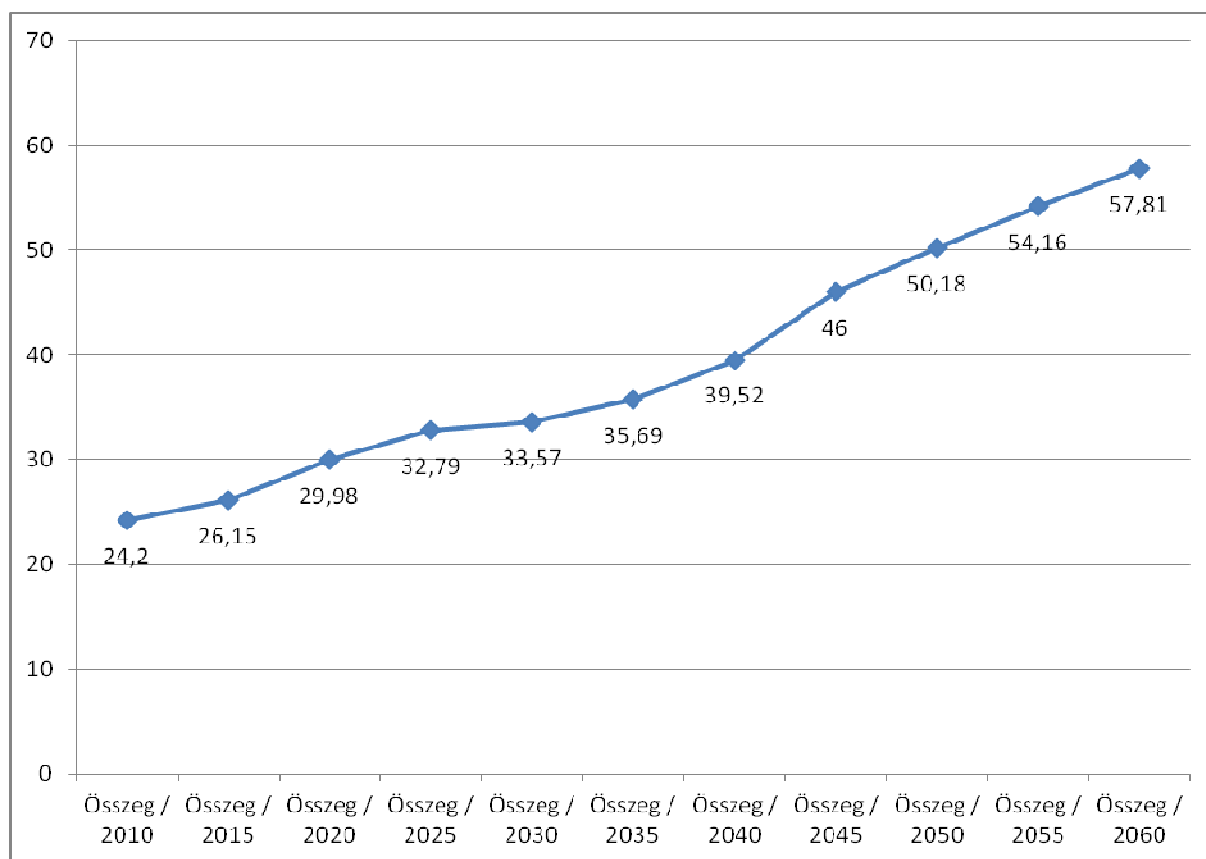
A költségvetési politika vagy fiskális politika a gazdasági irányítás eszköze, mely a pénzügyi politika része. A gazdaságban keletkezett jövedelmek (járulékok, adók) újraelosztása révén befolyásolja a vállalkozások és a lakosság rendelkezésére álló jövedelem nagyságát és

elosztását. Legfőbb elemei a közkiadások (kormányzati vásárlások és a háztartásoknak és vállalatoknak juttatott transferek) és az adóztatás, továbbá az államadósság kezelése (állami kölcsönök felvétele és törlesztése).

A költségvetési politika alapvető célja a hosszú távú gazdasági növekedés biztosítása. További céljai között szerepel a gazdaságra jellemző ingadozások keretek közé szorítása, vagyis a fellendülés és visszaesés által okozott csúcspontok kiegyenlítése, azaz a stabilizáció és a munkanélküliség szintjének a lehető legkisebb szintre történő visszaszorítása.

Napjainkban a gazdaságpolitikai stratégia három pillérré épül, melyek az egyensúly, a növekedés és a *foglalkoztatás*. Ez alapján Magyarország konvergencia programja (*Széll Kálmán terv, 2011*) középpontjában is többek között a munkaerőpiac, nyugdíjrendszer helyreállítása szerepel.

Az alábbi diagramból látszik, hogy az eltartottsági ráta (függőségi ráta)³ erősen növekedő tendenciát mutat. Ezt a növekedést legtöbbször az élettartam meghosszabbodásának, valamint az alacsony születésszámnak szokták tulajdonítani.

2. ábra: Előreszámított időkori eltartottsági ráta Magyarországon (2010–2060)

Forrás: www.ksh.hu

Az öregedéssel egy időben a nyugdíjrendszer fenntarthatósága szempontjából megfigyelhető a későbbi gyermekvállalás, a hosszabb tanulókör, ami azt jelenti, hogy az emberek életében kitolódik a gyermekekért felelős szakasz és a munkaképes kor felső határa is. Így nem csak az időskor hosszabbodik meg, hanem minden más életszakasz.

„Gazdagabb országokban a 70-80 évesek vidáman utazgatnak, és a nyugdíjasok egyetemére járnak.” (*Augusztinovics, 2005*)

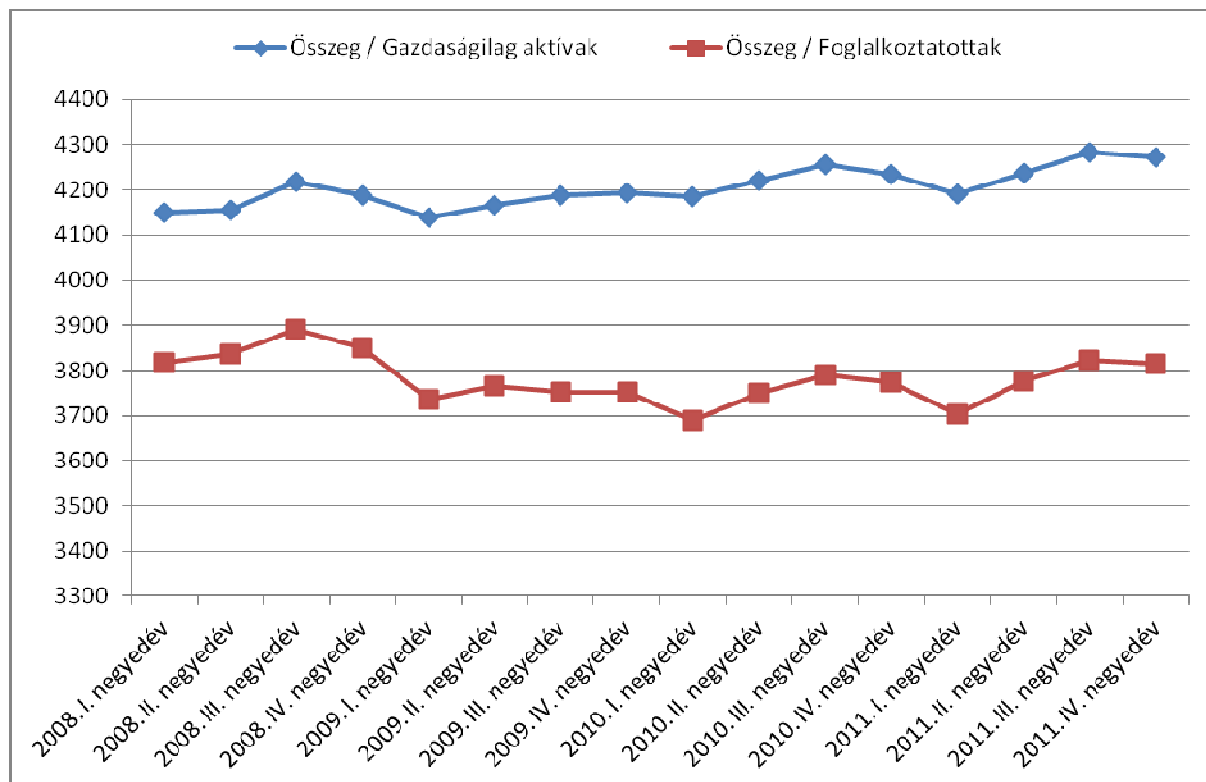
³ A mutató a 65 éves és idősebb személyek előreszámított számát adja meg a 15-64 év közötti személyek előreszámított számának a százalékában.

A függőségi ráta csökkentésének az egyik eszköze lehet a foglalkoztatottság javítása. A női foglalkoztatás növeléséhez enyhíteni kell a gyermekvállalás és a munka között fennálló feszültséget.

Munkaerőpiaci jellemzők Magyarországon

A foglalkoztatás helyzete és annak a minőségi és mennyiségi összetétele egy nemzetgazdaság számára rendkívül fontos. A foglalkoztatottak és a munkáltatók által befizetett adók és járulékok biztosítják az állami kiadások egy részét. A magasabb foglalkoztatási rátával rendelkező országoknak nagyobb mozgástere van az adók, járulékok megállapításánál, nem beszélve arról, hogy a foglalkoztatás mértéke kihat a gazdaság növekedésére is. A munkalehetőség határozza meg az emberek életminőségét.

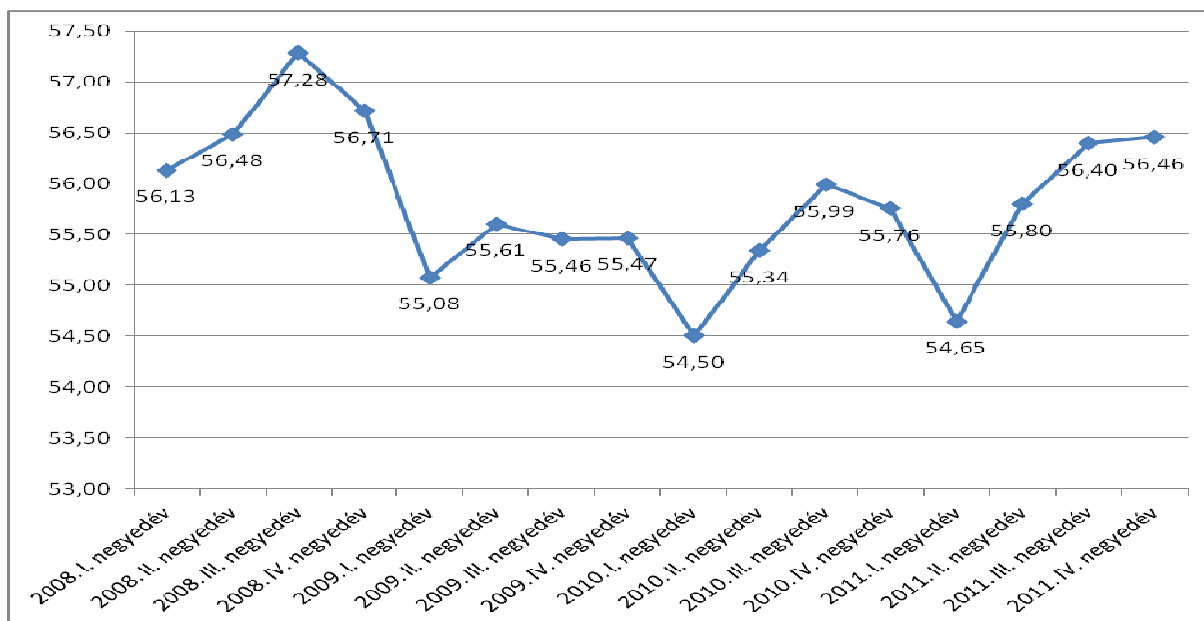
Sajnos a Magyarországon megtermelt bruttó hazai termék jelentős része ellenőrzés, nyilvántartás és adminisztráció nélkül a szürke-fekete gazdaságban keletkezik. 2011. negyedik negyedévében a 15-64 éves népességből (6.758 ezer főből) 3.815,4 ezer fő a foglalkoztatott. Ez alapján a járulékfizetők 63,2%-ot tesznek ki a teljes aktív népességből. A foglalkoztatási ráta ebben az időszakban 56,5%. Az alábbi ábra az elmúlt évek változásait mutatja.

3. ábra: A gazdaságilag aktívak és a foglalkoztatottak száma Magyarországon

Forrás: www.ksh.hu

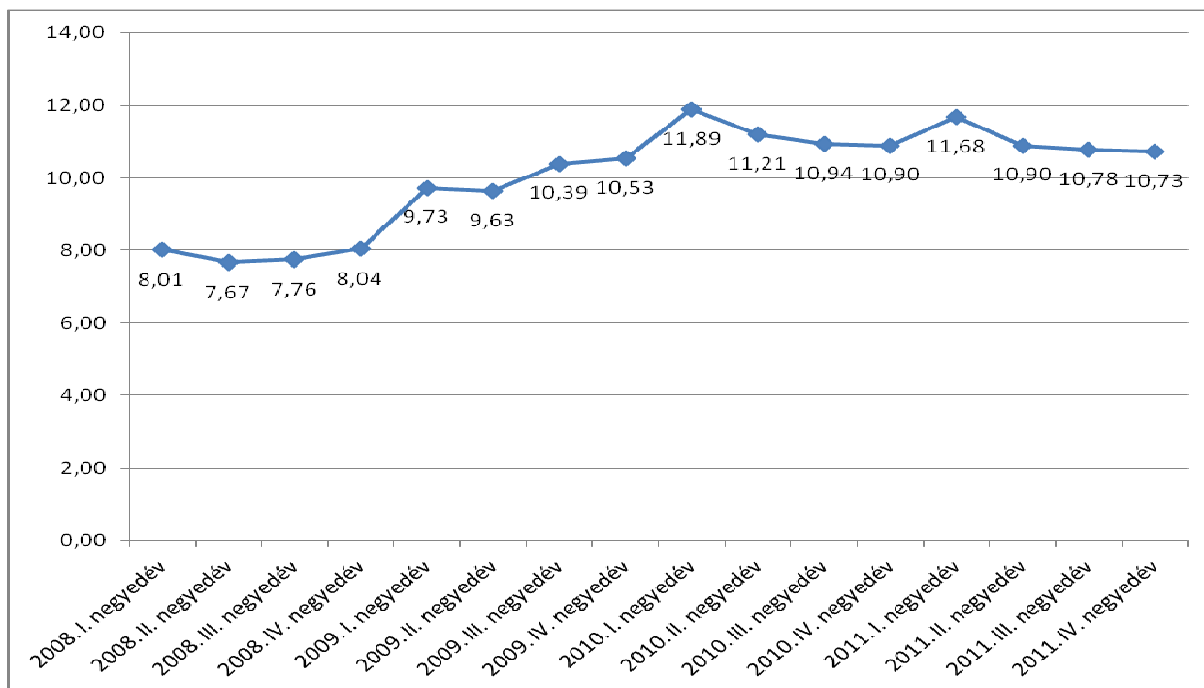
Figyelembe kell venni azt az alapvető helyzetet, hogy nem mindenki nyugdíjas, aki nyugdíjas korú ugyanakkor nincs minden aktív korú személynek járulékalapot képező jövedelme (Augusztinovics, 2003).

4. ábra: A 15 – 64 éves népesség foglalkoztatási rátája Magyarországon

Forrás: www.ksh.hu

Ha a foglalkoztatási rátát az iskolai végzettség alapján vizsgáljuk, akkor megfigyelhető, hogy a felsőfokú végzettségűek foglalkoztatási rátája szinte megegyezik más Európai országéval, tehát 80% feletti, a középfokú végzettségűeket tekintve minimális lemaradás látható. A tényleges lemaradás az alacsonyfokú végzettségűek esetében jelentkezik. Itt több mint 20%-al kevesebb a magyarországi érték az unió többi országaihoz képest.

5. ábra: A 15 – 64 éves népesség munkanélküliségi rátája Magyarországon

Forrás: www.ksh.hu

Az Új Széchenyi Terv középpontjában a foglalkoztatás dinamikus bővítése áll. Az a törekvés vezérli elsődlegesen a gazdaság- és társadalomfejlesztő programot, hogy tíz év alatt egymillió új adózó munkahely jöjjön létre Magyarországon. Fontos, hogy adózó munkahelyek

létesüljenek, mert nem az a cél, hogy az állam által költségesen fenntartott időleges munkahelyek világába kerüljenek, hanem az, hogy kikerüljenek a „segély-munka-segély” (Széll Kálmán Terv) csapdjából.

Hazánkban a nyugdíjrendszer finanszírozhatóságának, fenntartásának legfőbb kockázati tényezői a *foglalkoztatás* alakulása (a foglalkoztatási szint növelése), a demográfiai kihívás (növekvő idős, inaktív szám, a termelékenység, halandóság várható alakulása) valamint államháztartási, költségvetési deficitek.

A legfőbb kihívás az, hogy ne legyen szükség a járulékok, adók emelésére, a nyugdíjrendszer ne rontsa az államháztartás egyensúlyát, s biztosítható legyen a nyugellátások színvonalának megőrzése.

A svéd nyugdíjrendszer

A svéd jóléti állam minden állampolgára számára meghatározott szintű életszínvonalat garantált azért, hogy ne essen ki a társadalom szerkezetéből, ezzel biztosítva a társadalmi integrációt. Fontos szerepet tulajdonít a nyomor kialakulásának a megelőzésére, valamint az egyenlőtlenségek mérséklésére. A skandináv modell abból indul ki, ha egy egyén vagy család megélhetési nehézségekbe ütközik, akkor azért alapvetően nem ő a felelős, hanem a társadalmi-, politikai-, és gazdasági szerkezet. Ebből következik, hogy ha nem az egyén a felelős a probléma kialakulásáért, akkor nem is neki kell megoldani az előállt helyzetet, hanem a társadalmi-, politikai-, gazdasági rendszernek. Ezért a svédek bevezették a társadalmi minimum intézményét, amely olyan minimumot biztosított az egyén számára, ami az alapvető szükségleteinek a kielégítése mellett olyan szükségletek kielégítését is biztosította, amelyeket a társadalom általánosan elvár (pl.: mozi, színház). Ez biztosította a társadalmi integrációt (Jóna, 2007).

A foglalkoztatás tekintetében az aktív foglalkoztatáspolitikai eszközöket támogatták, a passzív eszközök igénybevitelére csak a végső esetben került sor. Ez egyre inkább a teljes foglalkoztatottsághoz vezetett, mely megkönnyítette a rendszer fenntartását. Előnyös volt az ország számára, hogy a munkaügyi szervezetek a rendszerben lévőkkel egyénileg, személyre szabottan tudtak foglalkozni, melyből az következett, hogy hatékonyan végezték a feladataikat. Hátrányként jelent meg, hogy egy ilyen intézményrendszer működtetése nagyon költséges.

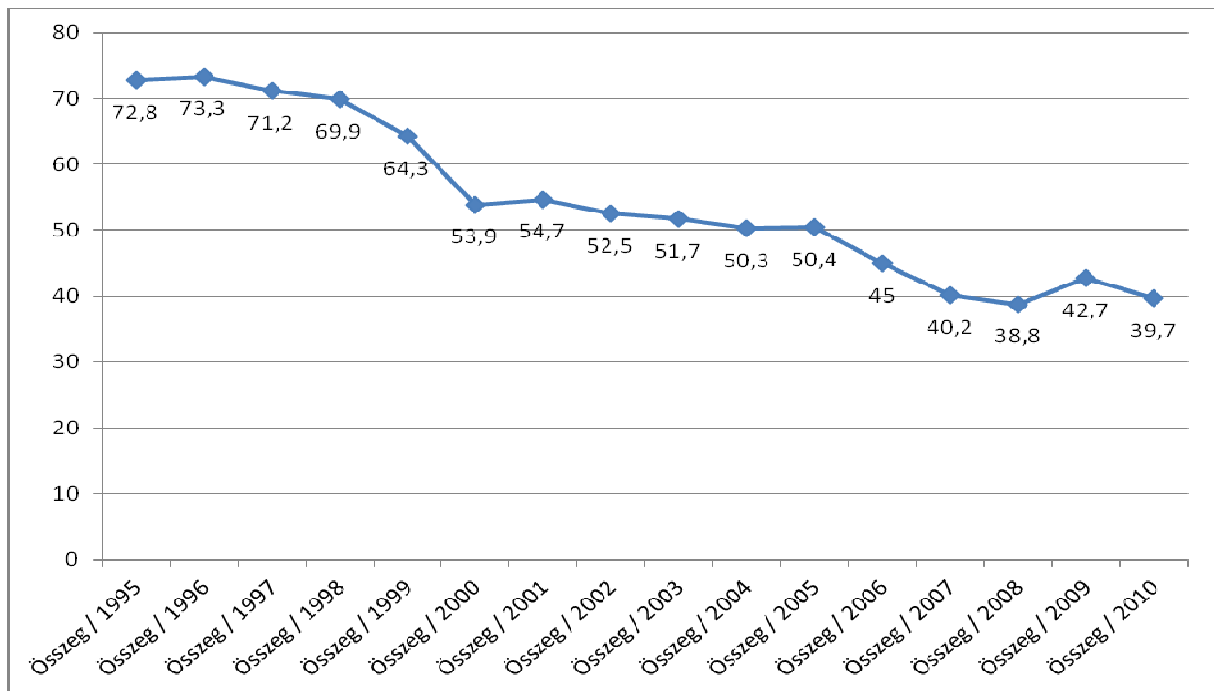
A munkanélküliség csökkentését az alacsony transzfer jövedelemmel szerették volna elérni. A munkanélküli személyekkel szemben inkább a munkavállalókat támogatták továbbképzési programokkal, hogy magasabb kvalitást igénylő munkakört is el tudjanak látni, mellyel magasabb bért is kaphattak. Ezen túlmenően állami intézményrendszereket alakítottak ki, amivel elősegítették a nők munkavállalását. Tudták, hogy a rendszer csak akkor működik megfelelően, ha a foglalkoztatottsági rátát és a munkanélküliségi rátát egyformán szinten tartják. Ennek érdekében az állami szektorban megkönnyítették a munkaviszony létesítését, így ezt követően az állam már munkáltatóként volt jelen a rendszerben, nem pedig segélyezőként. Segélyezés szempontjából jellemző volt, hogy az a személy is kapott belőle, aki munkaviszonnyal rendelkezett. Ez szintén azt mutatta, hogy a segélyezés inkább kereset kiegészítő jellegű pénztámogatás, mely aktív foglalkoztatáspolitikai eszközként funkcionál (Jóna, 2007).

A svéd nyugdíjrendszert a fejlett szociálpolitikai intézményrendszert működtető országok mintájaként tartják nyilván. Kialakulása az 1929-1933-as gazdasági világválságot követő időszakra tehető. 1976-ig a szociáldemokrata kormányok világszerte elismert intézményrendszert építettek ki. Az 1940-es években leginkább az időskorú személyek körében kezdett növekedni a szegények száma, nagyon megnöttek az életszínvonalbeli különbségek, melyek enyhítése érdekében emelni kezdték az adókat. Az így befolyt

többletbételekből különböző szolgáltatásokat szervezetek az idősek, a gyermeket egyedül nevelő családok és a hátrányos helyzetűek számára (Semjén 1999).

A svéd államadósság és a GDP

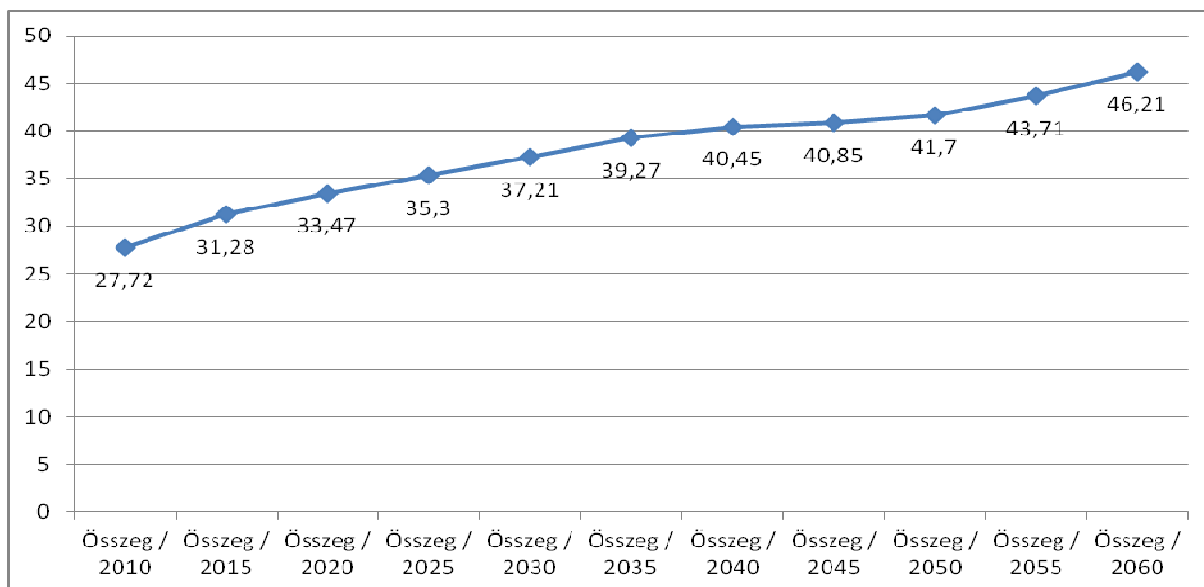
Az alábbi ábrán jól látható, hogy Svédország a 2000-es évektől folyamatosan eleget tud tenni az Európai Unió stabilitási és növekedési egyezményében foglaltaknak. Ezzel az ország tovább növeli a stabilitási és növekedési esélyeit, amely Magyarországnak is az elsődleges cél lenne a válságkezelésben és a fejlődésben.

6. ábra: A svéd államadósság a GDP százalékában kifejezve 1995 – 2010-ig

Forrás: Eurostat

Svédországban az időskorúak keresőképesekekhez viszonyított aránya szintén növekedést mutat az előszámítások alapján, de mégsem olyan mértékben, mint hazánkban. Az egyik lényegi különbség, a két rendszer között, ami egyben a svéd nyugdíjrendszer sajátossága, hogy biztosítja a lehetőséget a tagjai számára, hogy (61. életévüket követően) eldöntsék, mikor szándékoznak nyugdíjba vonulni. A rugalmas nyugdíjrendszerhez szükséges továbbá az is, hogy megfelelő egészségi állapotban legyen az időskorú, továbbá az is lényeges feltétele, hogy legyen megfelelő mennyiségű és minőségű munkahely számukra.

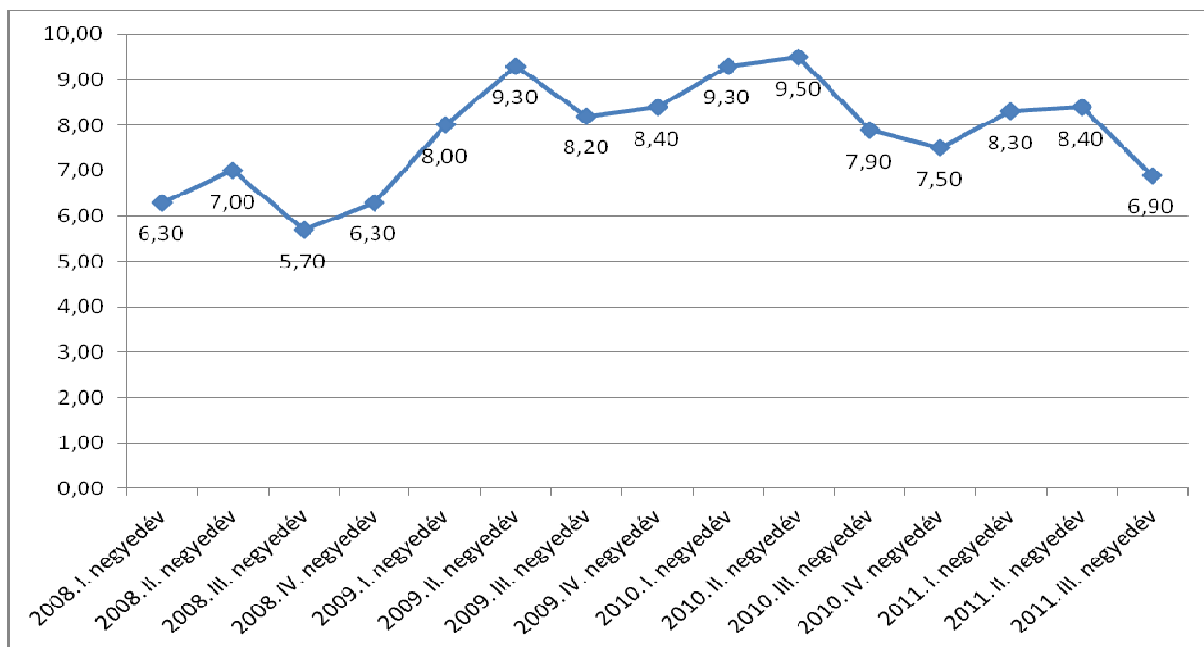

7. ábra: Előreszámított időskori eltartottsági ráta Svédországban (2010 – 2060)

Forrás: www.ksh.hu

Munkaerőpiaci jellemzők

A 15-64 éves korosztály munkanélküli rátája esetében megfigyelhető, hogy évek óta magasabb szinten van ez az arány Magyarországon, mint Svédországban. Ezt elsősorban a svéd jóléti ideológia magyarázza, melyben az állam a segélyek alacsony szinten tartása mellett a kis keresetű járulékfizető munkavállalókat támogatja és egyben odafigyel a munkaerőpiacról kiesett személyek megfelelő támogatására is.

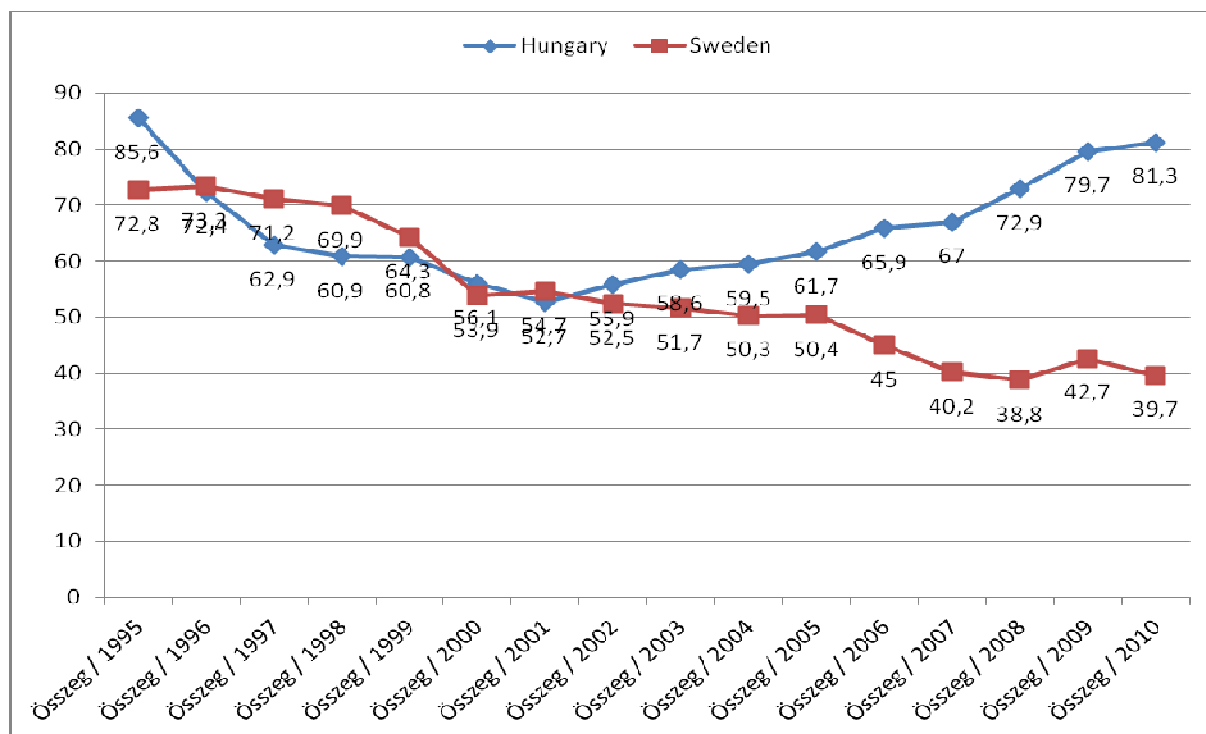

8. ábra: A 15 – 64 éves népesség munkanélküliségi rátája Svédországban

Forrás: www.ksh.hu

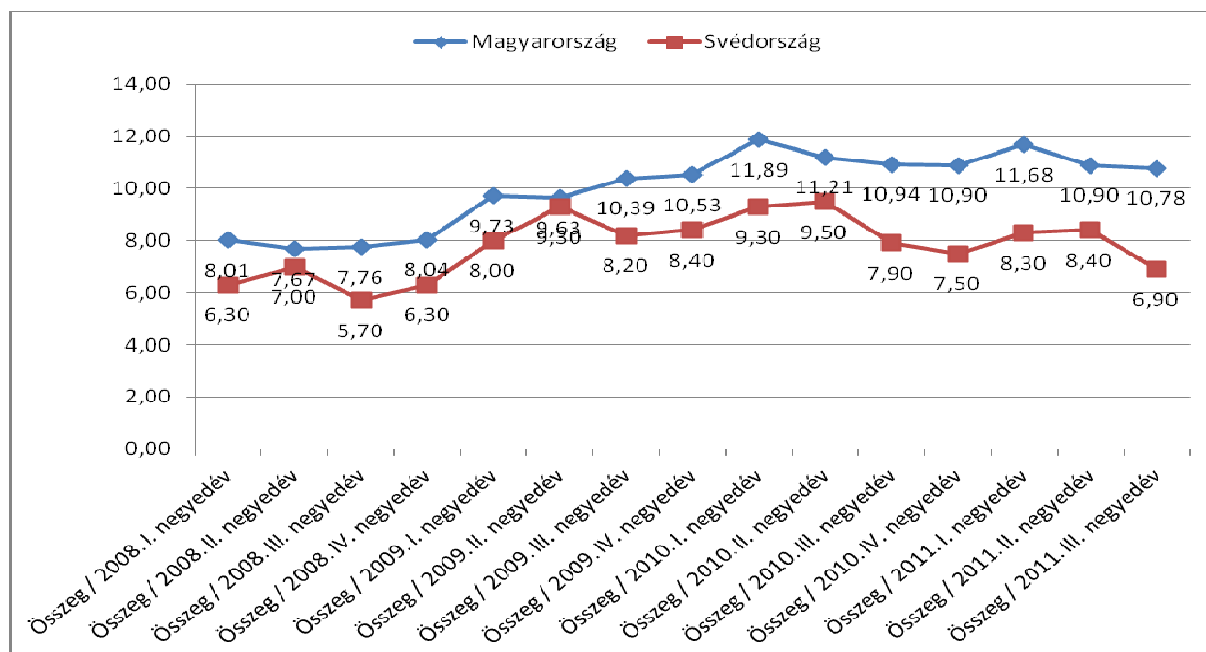
Összehasonlítás

Magyarországon 2010-ben az államháztartási hiány a GDP százalékában kifejezve 81,3%, melynek az utóbbi években növekvő az üteme, ezzel szemben Svédországnak a GDP-hez viszonyított államadóssága 39,7% és hosszú évek óta ez a szám csökkenő tendenciát mutat. Ezen túlmenően a svédék ezt a jóléti állami berendezkedést 50-60 éve megalapozták, hazánkban viszont a rendszerváltás csak néhány éve következett be.

9. ábra: A svéd és a magyar államadósság a GDP százalékában kifejezve 1995 – 2010-ig
Forrás: Eurostat

A foglalkoztatás és a munkanélküliség tekintetében is alapvető ideológiai különbség van a két ország között. Magyarország foglalkoztatáspolitikájának nem az az elsődleges célja, hogy az állam által költségesen fenntartott időleges munkahelyek világába kerüljenek az aktív korú személyek. Ezzel szemben a svéd jóléti politika egyik alap eleme, hogy a problémákat az államnak kell megoldania, mert az állam a felelős azokért. Ezen túlmenően a svéd állam inkább munkáltatóként van jelen az élet területein, mint segélyezőként. Így tudja biztosítani a nőknek a munka és a gyermekvállalás között az egyensúlyt.

10. ábra: A svéd és a magyar 15 – 64 éves népesség munkanélküliségi rátája

Forrás: www.ksh.hu

A változtatás szükségessége

A jelenlegi rendszer mielőbbi változtatását több tényező is egyaránt indokolja. Magyarország stabilitását és növekedését a magas államadósság és a magas kamatszint súlyosan terheli. Hazánkban egyszerre alacsony a foglalkoztatottság és magas a munkanélküliség, továbbá a foglalkoztatási ráta és a lisszaboni célkitűzésekhez viszonyított foglalkoztatási deficit szempontjából is elmezőnyben vagyunk uniós összehasonlításban. A magyar aktivitási ráta a második legalacsonyabb az Európai Unióban. A munkaképes korosztálynak a 63,2%-a dolgozik. Az aktivitási ráta és egy adott ország gazdasága között összefüggés mutatkozik, amely alapján elmondható, hogy a fejlett országokban sokan is dolgoznak.

A háztartások eladósodottsága és a magas infláció a rossz gazdasági környezetben túl további terheket helyez a lakosságra is. Ma Magyarországon sokan várnak munkára, de ennek hiányában segélyből és szociális juttatásokból kénytelenek megélni. Ezekből az adatokból arra lehet következtetni, hogy Magyarországon a foglalkoztatási programok hatékonysága nagyon alacsony (Augusztinovics et al., 2009).

Meghatározó, hogy Magyarországon az idősödő társadalom következtében az aktív korú személyek csökkenésével egyenes arányban nő az eltartottak (nyugdíjasok) száma, a globalizáció negatív hatásai miatt egyre inkább átalakul az emberek értékrendje, amelyből az következik, hogy a fiatal pároknál mérlegre kerül az egzisztencia, a fogyasztás mennyisége-, minősége, szemben a család, gyermekvállalás jelentőségével. Ezen túlmenően nagymértékben befolyásolja a Nyugdíjbiztosítási alap bevételeit a feketegazdaság jelenléte hazánkban.

A társadalombiztosítási nyugdíjrendszerben a pénzügyi egyensúly elérése érdekében a nyugdíj célú kiadásokat el kell választani a szociális alapú költségektől, melyeket a továbbiakban a nyugdíjkassza keretein kívül, az állami költségvetés részeként indokolt kezelni. A magyar közpénzügyi rendszer átalakítása keretében törvényben kerül rögzítésre az az elv, hogy nyugdíjcélú kiadásokat csak a nyugdíjcélú befizetésekből lehet teljesíteni, egyéb költségvetési forrás nyugdíjcélú finanszírozásba történő bevonása nélkül (Nemzetgazdasági Minisztérium).

A magyar nyugdíjrendszer döntő problémája, hogy hiányzik a járulékot fizető személyek köréből közel egymillió legális munkavállaló rövid- és középtávon, melyet tovább fokoz azoknak a gyermekeknek a hiánya, akik hosszú távon fenntarthatóvá tudnák tenni a magyar

nyugdíjrendszert. Ebből következik, hogy a jelenlegi államadósságot kevesebben fizetik meg Magyarországon, mely további (költségvetést növelő) adóemeléseket generálhat.

A kitűzött célok között szerepel, hogy 2030-ra Magyarország meghaladja az Európai Unió átlagos fejlettségét, fogyasztási szintjét és életminőségét. Gazdaságpolitikai szempontból kiemelkedő fontosságú a költségvetés egyensúlya, a növekedés, a foglalkoztatás, az államadósság valamint a versenyképesség kérdése. A gazdaságpolitikai paradigmaváltás eszközei között a középpontban az Új Széchenyi Terv fejlesztéspolitikai programja áll.

Összefoglalás

Kutatásomban magyar nyugdíjrendszert és a hozzá szorosan kapcsolódó munkaerőpiaci jellemzőket hasonlítottam össze a svéd jóléti társadalombiztosítási rendszerrel. Mivel ez az ellátórendszer nagyon összetett, több dimenzióból is lehet vizsgálni a hatékonyságát, eredményességét, fenntarthatóságát, nem lehet egyértelműen azt kijelenteni, hogy ha nő a foglalkoztatás, csökken a munkanélküliség, akkor minden állampolgár jelenlegi nyugdíjproblémája azonnal megszűnik, ugyanis számos más tényező is befolyásolja egy nemzetgazdaság megfelelő működőképességét.

Szélesebb értelmezésben az egészségügy is ide tartozik, mert egészségtudatos életmóddal feltehetően hosszabb, teljesebb életet fog tudni elérni az egyén. Így tovább veheti igénybe a nyugellátást, vagy tovább maradhat a társadalom aktív tagjai között járulékfizető állampolgár. A felosztó-kiróví rendszerben kulcsfontosságú szerepet tölt be a járulékfizetés, hiszen az aktuális befizetésekből finanszírozzák az aktuális kiadásokat. Minél többen maradnak aktívak a társadalomban, annál alacsonyabb lesz a függőségi ráta, és annál nagyobb mozgástere lesz az aktuális kormányzatnak az adók, járulékok meghatározásában.

Összefoglalva megállapítható, hogy a jelenlegi magyar nyugdíjrendszer a biztosítás szempontjából nem teljesen korrekt⁴, melyen rendkívüli és sürgős változtatások szükségesek. Véleményem szerint a Széll Kálmán tervben szereplő egymillió új és adózó munkahely létrehozásához elengedhetetlen a svédekénél már bevált aktív foglalkoztatáspolitikai eszközök alkalmazása, a magán megtakarítások támogatása.

Irodalom

Augusztinovics M. (2003): A legnagyobb kihívás a munkaerőpiac, avagy mi fenyegeti a nyugdíjrendszereket? In: *Válaszúton. A népesedéspolitika helyzete a XXI. század elején.* Népesedési Kormánybizottság – Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 2003. szeptember

Augusztinovics M. (2005): Népeség, foglalkoztatás, nyugdíj. *Közgazdasági Szemle*, LII. évf. 2005. május

Augusztinovics M. (2006): Mit reformáljon a nyugdíjreform?
<http://w3.enternet.hu/vativati/augusztinovics-nepszabi2006.doc>

Augusztinovics M. – Bálint M. – Bányár J. – Barát G. – Berényi S. – Borlói R. és mtsai. (2009): A Nyugdíj és Időskori Kerekasztal 2007. március és 2009. november között végzett tevékenységéről.

Bányár J. (2011): A nyugdíjreform miatti államháztartási hiány elszámolhatósága. *Közgazdasági Szemle*, LVIII évf. 2011. július-augusztus

⁴ Ha egy biztosítás biztosításmatematikailag korrekt, akkor a biztosítási funkciónak megfelelő, van rá olyan fedezet, ami nem más célokat szolgál.

Eurostat, Forrás: General government gross debt
<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tsieb090&plugin=1> Letöltés dátuma: 2011. november 12

Havran, D. (2011): Irányzatok a nyugdíjrendszerekben. *Európai Tükör*, 2011/2

Jóna Gy. (2007): *Jóléti politikák*. Debreceni Egyetem, Egészségügyi Kar, Egészségügyi Kari Jegyzetek 12.

Központi Statisztikai Hivatal,
http://portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/eurostat_tablak/tabl/tsdde511.html
Letöltés dátuma: 2011. november 12

Nemzetgazdasági Minisztérium, A magyar nyugdíjrendszer reformja.
<http://m.cdn.blog.hu/ma/maradok/file/Nyugdijreform.pdf> Letöltés dátuma: 2011. november 12.

Magyar Köztársaság Kormánya. *Kormányportál*. Széll Kálmán Terv.
<http://www.kormany.hu/download/2/43/30000/Sz%C3%A9ll%20K%C3%A1lm%C3%A1n%20Terv%20B%C3%BCrokr%C3%A1cia-cs%C3%B6kkento%20program%20I..pdf> Letöltés dátuma: 2011. november 06

Németh Gy. (2009): A nyugdíjreformról. *Közgazdasági Szemle*, LVI. évf. 2009. március

Semjén A. (1999): A svéd jóléti rendszer átalakulása. *Közgazdasági Szemle*, XLVI. évf. 1999. április